

ΣΚΑΪ ΒΙΒΛΙΟ

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΔΕΚΑΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΡΓΟ

—

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

ΟΓΔΟΟΣ ΤΟΜΟΣ

του ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ

– ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Πρόλογος έκδοσης - 13
 - Εισαγωγή βιβλίου - 15 - 24
 - **1** Βιογραφικά - 27 - 28
 - **2** Κρητική σταδιοδρομία και το 1909 - 31 - 42
 - **3** Αναθεωρητική βουλή και ανόρθωση - 45 - 54
 - **4** Εξωτερική πολιτική 1912-1914 - 57 - 64
 - **5** Ο διχασμός - 67 - 86
 - **6** Μεγάλη Ελλάδα και καταστροφή - 89 - 96
 - **7** Η συνθήκη της Λοζάνης - 99 - 103
 - **8** Η περίοδος της απουσίας 1924-1928 - 105 - 123
 - **9** Η τελευταία τετραετία 1928-1932 - 125 - 168
 - **10** Από το 1933 ως το κίνημα του 1935 - 171 - 203
 - **11** Το τέλος - 171 - 203
- Χρονολόγιο - 205 - 206
- Βιβλιογραφία - 208 - 209
- Η Φωτογραφική συλλογή - 129 - 144

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ο **Θάνος Βερέμης** σπούδασε Πολιτική Επιστήμη στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης και Ιστορία στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (Trinity College). Το 1978 ήταν Research Associate του "Διεθνούς Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών" (Λονδίνο), το 1983 υπήρξε επισκέπτης ερευνητής στο πανεπιστήμιο Harvard, το 1987 επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Princeton και το 1993-94 επισκέπτης καθηγητής στο St. Antony's College της Οξφόρδης. Από το 1987 είναι καθηγητής πολιτικής Ιστορίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών και από το 1988 ως το 1994 υπήρξε Διευθυντής του "Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής" (ΕΛΙΑΜΕΠ) και ως το 2000, Πρόεδρος του ΕΛΙΑΜΕΠ. Από το 2001 ως το 2003 ήταν Constantine Karamanlis Professor στο Fletcher School of Law and Diplomacy. Από το 2004 είναι Πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας (ΕΣΥΠ).

– ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

του ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ

Ο

Βενιζέλος, όπως όλα τα πολύπλοκα φαινόμενα, αντιστέκεται σε κάθε εύκολο προσδιορισμό. Είναι αδύνατο να τον συγκρίνει κανείς με κάποιο πρότυπο, γιατί είναι μοναδικός. Αριστοκρατικός και λαϊκός, ευσυγκίνητος και απρόσιτος, δημοκρατικός και αυταρχικός – τα στοιχεία ήταν έτσι ταιριασμένα μέσα του, ώστε να ξαφνιάζει εχθρούς και φίλους. Ήταν επίσης ακαριαίος στις επιλογές και τις ενέργειές του. Στην πολιτική αυτό που μετρά είναι η έγκαιρη παρέμβαση, ακόμα και όταν κάποιες ομάδες προηγούνται της εποχής τους ή μεγάλοι αριθμοί πολιτών υπολείπονται. Οι μελετητές του Ελευθέριου Βενιζέλου θα συμφωνήσουν ότι υπήρξε αριστοτέχνης της έγκαιρης ενέργειας και της υλοποίησης του εφικτού. Απόδειξη του ρεαλισμού και της ευελιξίας που διέθετε υπήρξε το γεγονός ότι, ενώ ως επαναστάτης του Θερίσου αγωνιζόταν για την ταχεία ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, λίγα χρόνια αργότερα, ως πρωθυπουργός της Ελλάδας, αντιτάχθηκε στην πραξικοπηματική είσοδο των Κρητών αντιπροσώπων στη Βουλή των Ελλήνων. Ο Βενιζέλος προσπαθούσε πάντοτε να μη θυσιάζει το εφικτό για το ιδεώδες και γι' αυτό η πολιτική του φιλοσοφία παρακολουθούσε εκείνη του Αριστοτέλη. Έδινε δηλαδή μεγαλύτερη σημασία στα άτομα που στελεχώνουν το κράτος απ' ότι στο ίδιο το θεσμικό πλαίσιο. Θεωρούσε συνεπώς ότι υπήρχαν ορθές και εκφυλισμένες μορφές του ίδιου πολιτεύματος: το αριστοκρατικό ή το ολιγαρχικό, το δημοκρατικό ή το οχλοκρατικό.

Κληρονόμος της πολιτικής πελατείας του Θεόδωρου Δηλιγιάννη το 1910, που μετά τη δολοφονία του αρχηγού της περιπλανήθηκε χωρίς άξιο ποιμένα για πέντε χρόνια, ο Βενιζέλος φρόντισε να προετοιμάσει κατά την τρικουπική παράδοση τη χώρα προτού την εκθέσει στην επόμενη εθνική της περιπέτεια. Ο προσεταιρισμός του στέμματος το 1910 εξασφάλισε την ενότητα που είχε διασαλευτεί από το κίνημα του Γουδή το 1909, ώστε ο ευγνώμων μονάρχης να αναθέσει στον Βενιζέλο εντολή σχηματισμού κυβέρνησης.

Αν και έφερε τη φήμη ριζοσπάστη στο Κρητικό ζήτημα, προέκρινε την αναθεώρηση του συντάγματος κατά τα δευτερεύοντα άρθρα του, αποφεύγοντας τη Συντακτική Εθνοσυνέλευση που θα μπορούσε να προκαλέσει εθνικό διχασμό το 1910. Στον περίφημο λόγο του στην πλατεία Συντάγματος (5 Σεπτεμβρίου 1910) απέδειξε μαζί με τον ρεαλισμό και την πολιτική του παρρησία. Όταν το συγκεντρωμένο πλήθος αντιτάχθηκε στην αναθεωρητική Βουλή που επαγγελόταν: «Συντακτική θέλουμε, Συντακτική», ο Βενιζέλος τους αποστόμωσε: «Είπα! Αναθεωρητική». Έδωσε έτσι το στίγμα του γενναίου που δεν θυσιάζει την ουσία του προγράμματός του για μια δημαγωγική αποστροφή. Όπως σημείωσε ο ιστορικός Γεώργιος Βεντήρης στο έργο του *Η Ελλάς του 1910-20* (σ. 69-70): «Από της ώρας εκείνης η Ελλάς είχε κυβέρνηση. Δεν τον ανεκήρυξαν η φωνή, αλλά η σιωπή του λαού».

Αναλαμβάνοντας την πρωθυπουργία, ο Βενιζέλος βρήκε τους Έλληνες εμβολιασμένους κατά της γοητείας των πολιτικών της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα. Όμως ο ελληνικός λαός δεν ήταν προετοιμασμένος για τον ασυνήθιστο βενιζελικό μαγνητισμό που σάρωσε τις αντιστάσεις του. Η αριστοκρατική παρουσία του, σε συνδυασμό με την ακαταπόνητη βουλευτικότητα του αυτοδημιούργητου πολιτευτή, ξάφνιαζε πάντοτε εχθρούς και φίλους.

Το μεταρρυθμιστικό του έργο κατά την πρώτη θητεία του συνοψίζεται στην αναθεώρηση του συντάγματος του 1864, από την οποία προήλθαν βασικοί θεσμοί του δημοσίου δικαίου που ισχύ-

ουν ακόμα. Πρόκειται για τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, την υποχρεωτική και δωρεάν στοιχειώδη εκπαίδευση, τη δημιουργία του Συμβουλίου Επικρατείας και του Εκλογοδικείου, τις εγγυήσεις για την ανεξαρτησία των δικαστών και τη δυνατότητα κήρυξης κατάστασης πολιορκίας σε περίπτωση εξωτερικού κινδύνου. Το κράτος δικαίου που θεσπίζεται από τις κυβερνήσεις του Βενιζέλου εγγυήθηκε για την εφαρμογή των νόμων. Η ύπαιθρος ανακουφίστηκε από την παρανομία που ίσχυε με την ανοχή των αρχών και οι δημόσιοι υπάλληλοι έπαψαν να είναι ανδρείκελα πολιτικών προστατών.

Ο βενιζελισμός ως πολιτικό κίνημα ταυτίζεται με τον εκσυγχρονισμό των θεσμών και την προσαρμογή της χώρας στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Παράλληλα, με τους Βαλκανικούς πολέμους και τις αριστοτεχνικές του διαπραγματεύσεις, ο Βενιζέλος ολοκλήρωσε τις εδαφικές βλέψεις των Ελλήνων. Η πανελλήνια γοητεία του μεγάλου πολιτικού κράτησε έως τον μεγάλο διχασμό. Η αρχική συναίνεση ανάμεσα στον αρχηγό της κυβέρνησης και τον αρχηγό του κράτους – τον μονάρχη, άρχισε να φυλλορροεί αμέσως μετά τη δολοφονία του Γεώργιου Α΄ στη Θεσσαλονίκη.

Ο αντίρροπος μαγνητισμός του στρατηλάτη Κωνσταντίνου φαντάζει σήμερα αναχρονιστικός. Ο «κουμπάρος» με τις λαϊκές συνήθειες και τον πληθωρικό χαρακτήρα υπήρξε πρότυπο ανδρισμού με απήχηση στους απλούς ανθρώπους. Ο αλυτρωτισμός του Βενιζέλου και η σχέση με τις μεγάλες δυνάμεις που η πραγματοποίησή του επέβαλλε, τον κατέστησαν στόχο όλων όσων, για διάφορους λόγους, εναντιώνονταν στην πολεμική εμπλοκή της χώρας. Αν εξαιρεθούν οι εκ πεποιθήσεως ειρηνόφιλοι, η ουδετερότητα των βασιλικών δεν είχε καμία προοπτική επιτυχίας. Στην αναμέτρηση του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου κάποιος θα έβγαине νικητής. Αν κέρδιζε η *Τριπλή Συνεννόηση* (όπως και έγινε), η Μακεδονία, το ελληνικό γέρας του α΄ Βαλκανικού, θα δινόταν από τους Αγγλογάλλους στη Σερβία. Αν πάλι κέρδιζε η Γερμανία με την Αυστροουγγαρία, η Μακεδονία θα ήταν η πληρωμή για τη βουλγαρική συμμετοχή στο πλευρό τους. Είναι δύσκολο να αντιληφθούμε,